

SABAHAATTİN ALİ

Değirmen
Hikâyeler

Remzi Kitabevi

SABAHATTİN ALİ (25 Şubat 1907, Gümölcine-2 Nisan 1948, Kırklareli). İstanbul İlköğretmen Okulu'nu bitirdi. Kısa bir süre öğretmenliğin ardından 1928 yılında bakanlıkça Almanya'ya gönderildi. 1930'da yurda döndü ve çeşitli illerde Almanca öğretmenliği ve Devlet Konservatuvarı'nda dramaturgluk yaptı. 1945'te bakanlık emrine alındı, Aziz Nesin ve Rifat Ilgaz ile *Markopaşa* adlı mizah gazetesini çıkardı. 1948'de bir yazısı yüzünden tutuklandı. Tahliye edildikten sonra Kırklareli dolaylarında öldürüldü.

Kuyucaklı Yusuf (1937), *İçimizdeki Şeytan* (Remzi Kitabevi, 1940) ve *Kürk Mantolu Madonna* (Remzi Kitabevi, 1943) adlı romanları birçok dile çevrildi. Öykü kitapları: *Değirmen* (Remzi Kitabevi, 1935), *Kağrı* (1936), *Ses* (1937), *Yeni Dünya* (Remzi Kitabevi, 1943), *Sırça Köşk* (Remzi Kitabevi, 1947).

Şiirlerini *Dağlar ve Rüzgâr*'da topladı (1934). Yazıları ise Hikmet Altınkaynak tarafından derlendi: *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler* (1998). Yaşam öyküsü Hıfzı Topuz tarafından *Başım Öne Eğilmesin* adıyla romanlaştırıldı (2006). *A'dan Z'ye Sabahattin Ali* (2017) adlı biyografisini Sevgül Sönmez hazırladı. *Filiz Hiç Üzülmesin* (1995) kızı Filiz Ali tarafından kaleme alınan fotoğraflarla yaşam öyküsüdür.

SABAHATTİN ALİ

Değirmen

Hikâyeler

Remzi Kitabevi

DEĞİRMEN / Sabahattin Ali

© Remzi Kitabevi, 2019

Her hakkı saklıdır.

Bu yapının aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Düzeltili: Mecit Demir

Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1919-4

*Bu kitabın ilk basımı yayınevimizce
yapılmıştır (1935)*

BİRİNCİ BASIM: Ekim 2019

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çifçi Mücellit, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul

Tel (212) 629 4783

İçindekiler

Yazarın Önsözü	7
----------------------	---

BİRİNCİ KISIM

Değirmen.....	11
Kurtarılamayan Şaheser.....	22
Kırlangıçlar.....	36
Viyolonsel.....	40
Birdenbire Sönen	
Kandilin Hikâyesi.....	50

İKİNCİ KISIM

Bir Delikanlının Hikâyesi	65
Bir Gemicî Hikâyesi	75
Bir Orman Hikâyesi	81
Kazlar	88
Bir Firar	93
Kanal.....	97
Candarma Bekir	102
Sarhoş	107

ÜÇÜNCÜ KISIM

Bir Cinayetin Sebebi	113
Bir Siyah Fanila İçin	119
Komik-i Şehir	126

Yazarın Önsözü

ŞİİR VE HİKÂYELERİM ARASINDA, yazmış olmaktan utanacağım kadar kötülerini olduğunu biliyorum. Bunların bir kısmının çocuk denecek bir yaşta yazılmış olmaları bence bir mazeret değildir; çünkü bu çeşit bir yazıyı bugün herhangi bir imzanın üstünde görsem, sahibini ıslah olmaz bir zevksizlik ve tam istidatsızlıkla suçlandırmakta tereddüt etmem. Bunların, benim sanat hayatımın gelişmesini göstermesi bakımından, sadece kendim için bir ehemmiyeti vardır ki, bu da onları başkalarına okutmak için bir sebep olamaz.

Buna rağmen bu yeni baskıdan onları çıkaramadım. Çünkü, bir kere okuyucu önüne sermiş olduğum taraflarımı sonradan örtbas etmeye hakkım olmadığı kanaatindeyim; ama böylece belki de eski bir hatayı devam ettirmekten başka bir şey yapmıyorum.

İyi kötüden ayırmak külfetini okuyucuya bıraktığım için özür dilerim.

S. A.

SABAHATTİN ALİ'NİN *DEĞİRMEN*'İN 1935'teki birinci baskısının sonuna koyduğu not:

“İkinci ve üçüncü kısımdaki *Bir Orman, Kazlar, Bir Firar, Candarma Bekir, Bir Siyah Fanila İçin, Komik-i Şehir* adlı hikâyelerin Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki Anadolu'yu anlattığı okunduğu zaman anlaşılmakta ise de bunu burada ayrıca tavihe lüzum gördüm.”

S. A.

BİRİNCİ KISIM

Değirmen

HİÇ SEN BİR SU değirmeninin içini dolaştın mı adaşım?...

Görülecek şeydir o... Yamulmuş duvarlar, tavana yakın ufacık pencereler ve kalın kalasların üstünde simsiyah bir çatı... Sonra bir sürü çarklar, kocaman taşlar, miller, sıçraya sıçraya dönen tozlu kayışlar... Ve bir köşede birbiri üstüne yığılmış buğday, mısır, çavdar, her çeşitten ekin çuvalları. Karşıda beyaz torbalara doldurulmuş unlar...

Taşların yanında, duman halinde, sıcak ve ince zerreler uçuşur. Halbuki döşemedeki küçük kapağı kaldırıncı aşağıdan doğrusis halinde soğuk su damlaları insanın yüzüne yayılır...

Ya o seslere ne dersin adaşım, her köşeden ayrı ayrı makamlarda çıkıp da kulağa hep birlikte kocaman bir dalga halinde dolan seslere?... Yukarıdaki tahta oluktan inen sular, kavak ağaçlarında esen kış rüzgârı gibi uğuldar, taşların kâh yükselen, kâh alçalan ağlamaklı sesleri kayışların tokat gibi şaklayışına karışır... Ve mütemadiyen dönen tahtadan çarklar gıcırdar, gıcırdar...

Ben çok eskiden böyle bir değirmen görmüştüm adaşım, ama bir daha görmek istemem.

Sen aşkın ne olduğunu bilir misin adaşım, sen hiç sevdin mi?...

Çoook desene! Sevgilin güzel miydi bari? Belki de seni seviyordu... Ve onu herhalde çok kucakladın... Geceleri buluşur ve öperdin değil mi? Bir kadını öpmek hoş şeydir, hele adam genç olursa...

Yahut sevgilin seni sevmiyordu... O zaman ne yaptın? Geceleri ağladın mı?... Ona sararmış yüzünü göstermek için geçece-

gi yolda bekledin, ona uzun ve acındırıcı mektuplar yazdın değil mi?...

Fakat herhalde ikinci bir aşka atlamak, senin için o kadar güç olmamıştır. İnsan evvela kendi kendisinden utanır gibi olur ama, bilir misin, bizim en büyük maharetimiz nefsimizden beraat kararı almaktır. Vicdan azabı dedikleri şey, ancak bir hafta sürer. Ondan sonra en aşağılık katil bile yaptığı iş için kâfi mazeretler tedarik etmiştir.

Ha, sonra bir üçüncü, bir dördüncüyü sevdin ve bu böyle gidiyor.

Peki ama, bu sevmek midir be adaşım, bir kadını öpmek, onu istemek sevmek midir?...

Çırçıplak soyunarak şehrin sokaklarında koşabiliyor musun?...

Bir bıçak alarak kolundaki ve bacağındaki adalelere saplamak ve böylece bir nehre atılarak yüzmek elinden geliyor mu?

Bir şehrin adamlarını öldürmek cesareti sende var mı? Bir minareye çıkarak bütün dünyaya işittirecek kadar kuvvetle bağırabilir misin?

Aşk sana bunları yaptırabilir mi? İşte o zaman sana seviyorsun derim...

Sen sevgiline ne verebilirsin sanki? Kalbini mi? Pekâlâ, ikincisine? Gene mi o? Üçüncü ve dördüncüye de mi o?... Atma be adaşım, kaç tane kalbin var senin?... Hem biliyor musun, bu aptalca bir laftır: Kalbin olduğu yerde duruyor ve sen onu filana veya falana veriyorsun... Göğsünü yararak o eti oradan çıkarır ve sevgilinin önüne atarsan o zaman kalbini vermiş olursun...

Siz sevemezsiniz adaşım, siz şehirde yaşayanlar ve köyde yaşayanlar; siz, birisine itaat eden ve birisine emredenler; siz, birisinden korkan ve birisini tehdit edenler... Siz sevemezsiniz. Sevmeyi yalnız bizler biliriz... Bizler: Batı rüzgârı kadar serbest dolaşan ve kendimizden başka Allah tanımayan biz Çingeneler.

Dinle adaşım, sana bir Çingenenin aşkını anlatayım...

Bir gün –karların erimeye başladığı mevsimdeydi– bütün çerçgi, –otuza yakın kadın, erkek ve çocuk, dört beygir ve iki defa o kadar da eşek– Edremit tarafına doğru göçüyorduk.

Can sıkın ve bize hiç uymayan bir kıştın sonra ısıtıcı güneş ve yeni belirmeye başlayan yeşillikler hepimize tuhaf bir oynaklık vermişti. Sırtlarında beyaz ve kısa bir gömlekten başka bir şeyle-ri olmayan küçük çocuklar hiç durmadan koşuyorlar, bağırıyorlar ve şose yolunun kenarındaki hendeklerde yuvarlanıyorlardı.

Delikanlılar keman ve klarnet çalarak yürüyorlar, genç kızlar parlak sesleriyle su gibi türküler söylüyorlardı.

Ben de etrafı gözden geçirerek bir köy, bir çiftlik, yanında kalabileceğimiz bir yer araştırıyordum.

İkinciye doğru siyah zeytin ağaçlarının arasında yükselen açık renkli çınar ve kavaklar gözüme ilişti. Burası küçük bir değirmendi. Suyu bol bir çay küçük söğüt ağaçlarının arasından geçtikten sonra dar ve taş bir mecraya giriyor, oradan da dört tane tahta oluğa taksim oluyordu.

İhtiyar çınarlar çukura gömülen eski değirmenin siyah kiremitli çatısını örtüyorlar ve ön tarafındaki geniş meydanı gölge-liyorlardı.

Ağaçların hıştısını bastıran bir gürültüyle değirmenin altından fıkırdayıp çıkan köpüklü sular iki sıra taze kavağın ortasından geçip ilerideki sazlıkta kayboluyordu.

Burada çergilemek hiç de fena değildi. Yüklü eşeklerle sık sık gelip giden köylülerden, değirmenin işlek olduğu anlaşıyordu. Ve bir kurşun atımı ötede beyaz minaresiyle bir köy görünüyor-du.

Daha çadırları kurmadan Atmaca, klarnetini alarak, kanatla-rının biri açık duran kocaman kapıya yanaştı, çalmaya başladı.

İçeride sesi duyan köylüler, oraya birikerek dinliyorlardı. De-ğirmenci de bunların arasındaydı, beyaz sakalını karıştırarak la-kayt gözlerle bakıyordu.

Bilir misin adaşım, bu köylüler tavuk ve oğlak çaldığımızı söy-leyerek bizden şikâyet ettikleri halde bizi gene severler.

Aralarında bir kileye yakın buğday toplayarak Atmaca'ya verdiler. Ve değirmenci buna iki çömlek de yoğurt ilave etti.

Biz bu güzel kabulden cesaret alarak, biraz ötedeki zeytin ağaçlarının arasında çadırlarımızı kurduk.

İşler iyi gidiyordu. Kadınlar taze söğütlerden yaptıkları sepetleri yakın köylerde satmakta güçlük çekmiyorlardı. Çalgıcılarımız yarım gün uzaktaki köylerden bile düğüne çağrılıyorlardı.

Atmaca tabii en baştaydı...

Sen bu Atmaca gibisine daha rastlamamışsındır.

Bir kere heybetli delikanlıydı: Yağız derisi, yüzüne delice döken simsiyah saçları ve koyu gözleri...

Sonra burnu... Uzun, sivri, ucu biraz aşağı kıvrık burnu...

Bunun için biz ona Atmaca derdik...

Başı, geniş omuzlarının üstünde bir arapatındaki gibi dik dururdu ve bir arapatı ondan daha çevik değildi...

Bütün çergilerde onun cesareti, onun güzelliği, onun çalgısı söylenirdi.

Başka Çingeneler gibi çalmazdı o, adaşım: Bir kere nota bilir-di. Şehir mektebini okumuş, bitirmişti; sonra içliydi... Sanırdın ki, klarneti çalarken, havayı ciğerlerinden değil, doğrudan doğruya yüreğinden veriyor.

Geceleri tek başına bir ağacın dibine çekilirdi. Biz de çadırların önüne çıkıp yüzükoyun yatar, çenemizi toprağa dayayarak onu dinlerdik.

Hiçbir sevgilisi yoktu. Ne geçtiğimiz Türkmen köylerindeki al yanaklı güzeller, ne de ince dudaklı Çingene kızları onun bakışlarını bir andan fazla üzerlerinde alıkoyabilirlerdi...

Halbuki çalgı çalarken büyük gözlerde –oradaki kıvılcımları söndürmek ister gibi– bir nem belirdiğini, esmer yanaklarında –bir ateşe rastgelmiş gibi derhal kuruyan– birkaç ufak damlacığın yuvarlanmak istediğini görmüştük.

Çok konuşmaz, konuştuğu zaman da içindekilerden bize bir şey sezdirmezdi. Neler hisseder, neler düşündü? Onu bu dün-

yaya bağlayan şey neydi? Hiçbirimiz bilmezdik. Acaba birisini sevdiği için mi, yoksa hiç kimseyi sevemediği için mi, bu kadar yanık, bu kadar derinden çalıyordu?...

Ara sıra uzun müddet kaybolur, başka çergilerde dolaştığı, şehirlere inip büyük beylerin meclisine girdiği söylenirdi.

Kasabadaki efendiler ona akran muamelesi ederlerdi, fakat o davarlardan bizimle beraber koyun uğrular [çalar], düğünlerde bizimle beraber çalgı çalardı.

Hemen her akşam değirmenin önündeki meydanlıkta toplanıp ahenk yapıyorduk. Şimdilik bir şey anaforlamadığımız için değirmenci de memnundu. Kızıyla beraber büyük çınarın altına bir hasır atıyor, bağdaş kurup oturarak bizi dinliyordu.

Değirmencinin kızı tam bir köy güzeliydi.

Yuvarlak bir yüzü, kalın dudakları, kalçalarına kadar uzanan ince örgülü saçları vardı.

Ama yüzü hep soluktu. Etrafındaki şeylere, kendisiyle alışveriş yokmuş gibi, dümdüz bir bakışı ve dudaklarının kenarından dökülüyormuş gibi, isteksiz bir gülüşü vardı.

Bu kızcağız sakattı adaşım, küçükken sağ kolunu değirmenin çarklarından birine kaptırmıştı.

Şimdi onun yerinde şalvarının beline iştirilen boş bir yen sallanıyordu.

Ve bu onu insanlardan ayırıyordu.

Düşünebilir misin, güzel bir kızın bir kolu olmazsa bu ne demektir? Derenin üstbaşında çıpıl çıpıl yıkanan genç kızlara karışmıyordu. Vücudunu ve ondaki ayıbı her zaman örtmeye mecburdu...

Geceleri birbirlerinin evinde toplanıp cümbüş yapan kızlarla da birleşemezdi, çünkü ne tef çalmak, ne de parmaklarının arası-na tahta kaşıklar olarak oynamak elinden gelirdi...

Belli ki onun bütün çocukluğu bitmez tükenmez bir hasretle geçmiş; belli ki zeytin dallarına sincap gibi tırmanan, birbiriyle alt alta, üst üste güreşen, değirmenin önünde erkek çocuklar-

la su fişkirtmaca oynayan akranlarına bir duvara yaslanarak istek dolu gözlerle bakmıştı.

Şimdi bütün bunlara alışmış görünüyordu. Başka insanların yaptığı birçok şeyleri yapmak hakkının kendisinde olmadığını biliyor ve hiçbir şey istemiyordu.

Değirmenin kapısı yanındaki taş sedire saatlerce oturup meydana eşelenen tavuklara, yahut kocaman çınarın kıpırdayan yapraklarına yarı yumuk gözlerle bir bakışı vardı ki, adamı ağlamaklı ederdi.

Geceleri babasıyla beraber gelir, onun yanında diz çöküp oturarak bize bakardı...

Sözü kısa keselim adaşım, bizim mağrur ve insafsız Atmacamız, değirmencinin bu sakat kızma vuruldu.

Tavuslara, sülünlere bakmaya tenezzül etmeyen yabani kuş, kanadı kırık bir çulluğun şikâri [avı] oldu.

Eyvah bana ki meselenin çok geç farkına vardım. Ben anladığım zaman alev saçağı sarmıştı... Yoksa çoktan çergiyi toplar, başka yere göçerdim...

Atmaca hiç kimseyle konuşmuyor, düğünlere gitmiyor, zeytinlerin altında tek başına çalışıyordu. Ama geceleri çınarın altında adamakıllı coşar, gözlerini kıza diker, üfler, üflerdi...

Ve biz titrediğimizi, bağırarak, konuşarak, yahut yerlere atılıp ağlamak istediğimizi hissederdik...

Onun çalışında, bir ateş yığını etrafında haykıran ateşe tapanların, yahut batmakta olan bir gemiye çarpan dalgaların feryadı ve inleyişi vardı.

Atmaca'nın kanatları düşmüştü adaşım. Sarardıkça sararıyordu. Değirmencinin köye indiği günler kapının yanındaki taş sedirde kızla beraber oturduğunu ve tırnaklarını, parçalamak ister gibi, iki tarafındaki sert kayada gezdirdiğini görünce bu işin böyle gitmeyeceğini anladım...

Bir gece onu çağırdım, derenin altbaşına gittik, kavak fidanlarının arasına oturduk.

Çakıllarda acele acele seken sulardan ve uzaklardan gelen bir kurbağa sesinden başka hiçbir şey duyulmuyordu.

Atmaca önüne bakıyor, niçin çağırdığımı, ne söyleyeceğimi sormuyordu.

Elimi omzuna koydum, gözlerini bana kaldırdı:

“Seviyorsun!...” dedim.

“Öyle...” dedi.

“Ne yapacaksın?...”

Bu sorunun cevabını bulmak ister gibi gözlerini yukarıya, yıldızlı göğe çevirdi; uzun uzun baktı, birdenbire:

“Sen bizim çeribaşımızsm” dedi, “gezdiğin yerler benden çok, tecrübelerin fazla, akim, dirayetin bütün Çingenelerden üstündür. Sana açılmalıyım...”

Gözlerini hiç indirmeden, sanki yıldızlara anlatıyormuş gibi, söylemeye başladı:

“Onu seviyorum, ne yapacağımı da hiç düşünmedim. Sen benim sevmemin nasıl olacağını bilirsin... Ben ki, arkamdan uşaklarını koşturan konak sahibi hanımlara başımı çevirmedim; yedi köye hükmeden eşraf bana gelip ‘Kızım senin için yataklara düştü, Çingene olduğunu unutup seni evlat gibi sineme basacağım, yalnız gel, gel de kızımızı kurtar!...’ diye yalvardılar da gene cevap vermeden yoluma gittim; işte şimdi bu bir kolu olmayan kıızı seviyorum.

Onu alamam, onu kaçıraramam... Halbuki o da beni seviyor. Bunu bana evvelisi gün ağlayarak söyledi: ‘Gel’ dedim, ‘beraber kaçalım.’ Acı acı güldü, ‘Ağam’ dedi, ‘ben senden noksanım, bana sadaka mı veriyorsun?...’ Onu nasıl sevdiğimi anlattım: ‘Bana kolunun yerine kalbini veriyorsun’ dedim, ‘bir kalp bir koldan daha mı az değerlidir?’

Tekrar gözyaşları boşandı: ‘Olmaz’ dedi, ‘düşün ki, her karşına çıktığımda senden utanacağım, başım yerde olacak, beni böyle zelil etmek ister misin? Bırak beni, ne olduğumu bilerek ihtiyar babamın yanında kalayım, sen de bir daha buralara uğrama. Bana sakatlığımı unutturarak deli deli rüyalar gördürdün, seni

Sabahattin Ali'nin ilk hikâyeler kitabı olan *Değirmen*,
aşkla yoğrulmuş küçük yaşamların şiirsel
anlatımıyla doludur.

Kitaba adını veren "Değirmen" adlı öykü 1930'lu
yıllara uzanan bir dönemde yazılmış ve bir ölçüde
ünlü yazar Maksim Gorki'nin anlatılarıyla
paralellik taşımaktadır.

Sabahattin Ali, yazarlık yaşamında
"büyük kapıdan girmek" olarak adlandırılan
ustalığa bu yapıyla adım atmıştır.

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-1919-4

9 789751 419194